

Lifelong Education

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน
Professor Wichit Sri-Saan*

บทความนี้สรุปจากคำบรรยายของศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ประธานคณะกรรมการการศึกษา สภาผู้แทนราษฎร ที่ได้ให้เกียรติเป็นองค์ปาฐกในการประชุมทางวิชาการของ สออ.ประเทศไทย ครั้งที่ 8 เมื่อวันศุกร์ที่ 11 มกราคม 2545 ณ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา

ท่านผู้เข้าร่วมการสัมมนาที่เคารพ วันนี้ถือเป็นโอกาสพิเศษที่ผมได้รับเชิญให้มาบรรยายพิเศษเรื่อง Lifelong Education ซึ่งเป็นเรื่องที่ผมเคยพูดไว้เมื่อตอนเป็นอธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เมื่อ 24 ปีที่แล้ว โดยส่วนตัวแล้ว ผมเห็นความสำคัญของเรื่องนี้มานานแล้ว โดยในประเทศไทยผมมีส่วนทำให้เกิด Lifelong Education และช่วยให้เกิดการพัฒนามาด้วยดี

เรื่องของ Lifelong Education นั้น หากสืบค้นแนวคิดที่มาของหลักการเรื่อง Lifelong Learning หรือ Lifelong Education จะพบว่า มาจากความพยายามในการที่จะ democratize การศึกษา อันเนื่องมาจากหลักการ Democratization of Education โดยเฉพาะในประเทศที่ใช้ระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยจะถือว่าเรื่องของสิทธิและโอกาสทางการศึกษาของคนเป็นเรื่องสำคัญ แล้วมักจะใช้คำว่า หากจะทำให้การศึกษาเป็นโอกาสของทุกคนอย่างกว้างขวางทั่วถึงแล้ว คงไม่มีทางอื่นนอกจากจะต้อง democratize การศึกษา และหากเราย้อนกลับไปคิดถึงครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แล้ว จะเห็นได้ว่า หลักทั้ง 6 หลักของคณะราษฎร มีอยู่เรื่องหนึ่งคือ เรื่องการศึกษา ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า ในสังคมใดก็ตามที่เป็นสังคมประชาธิปไตย จะถือเอาเรื่อง

ของการให้โอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนเป็นเรื่องสำคัญเสมอ ส่วนจะทำได้มากหรือน้อยนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เห็นได้ว่าประเทศไทยทันสมัยมากเมื่อมีรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในมาตรา 43 หมวดของสิทธิของประชาชนชาวไทยที่ให้หลักประกันว่า รัฐจะต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี อย่างกว้างขวาง ทั้งถึง และมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย อันนี้เป็นการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน เพื่อจะให้สิทธิว่าอย่างน้อยประชาชนชาวไทยควรจะมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี และเพื่อเป็นการขจัดอุปสรรค รัฐจะต้องไม่เก็บค่าใช้จ่ายด้วย ถือเป็นครั้งแรกของประวัติศาสตร์การศึกษาของประเทศไทยที่มีกฎหมายระดับรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศเข้ามารองรับสิทธิขั้นพื้นฐานอันนี้ เมื่อมองว่าเป็นสิทธิแล้ว รัฐซึ่งรับผิดชอบจัดการศึกษาจะต้องประกันสิทธิ แล้วแต่ว่าจะประกันมากน้อยเพียงใด แต่ที่ประเทศไทยประกัน 12 ปีนั้น นับได้ว่าก้าวหน้ามากเมื่อเทียบกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก จึงทำให้คนเข้าใจผิดคิดว่า การศึกษา 12 ปีนั้นเป็นการศึกษาภาคบังคับ อันที่จริงแล้ว การศึกษาภาคบังคับเป็นเรื่องของหน้าที่พลเมือง เช่นเดียวกับการเกณฑ์ทหาร การเสียภาษี ซึ่งเป็นหน้าที่ของพลเมืองที่พึงปฏิบัติ ความเข้าใจผิดนี้มากับ Democratization ซึ่งในแง่การศึกษาก็ต้องมองว่าเป็น basic human rights เมื่อเป็น basic human rights สิ่งก็ตามมาก็คือ ต้องมองว่าการศึกษาดังกล่าวต้องจัดขึ้นเพื่อทุกคน ภายหลังจากนั้นจึงได้มีการประกาศ Jomtien Declaration ที่ประเทศไทย คือ การประกาศการศึกษาเพื่อทุกคน (Education for All) และเป็นครั้งแรกที่เวทีประเทศไทยกลายเป็นเวทีที่ประกาศรับรองว่า อันนี้เป็สิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งประเทศอื่นบางประเทศก็ได้นำเอา Jomtien Declaration ไปใส่ในรัฐธรรมนูญ บางประเทศก็นำไปประกาศเป็นนโยบายของรัฐ

คำว่า for All นั้นมีหลายมิติ ในแง่ที่ว่า ใครก็ตามที่ต้องการการศึกษา รัฐต้องให้โอกาสกับเขา และจะเลือกปฏิบัติกับผู้ใดผู้หนึ่งไม่ได้ ดังนั้น Education for All จึงต้องเป็นการศึกษาสำหรับทุกคน ทุกเพศ และทุกวัย จะมาจำกัดเหมือนสมัยหนึ่งที่มีการจำกัดอายุว่า จะต้องเรียนระดับนั้นระดับนี้ อายุเกินนั้น เกินนี้ไม่ได้ ในที่สุดเรื่อง Lifelong ก็ตามมากับการจัดการศึกษาด้วย เพราะหากมีผู้ที่ประสงค์จะเรียนรู้เป็นการเพิ่มเติมในลักษณะที่เรียกว่า เป็นคุณค่าเพิ่มของชีวิต (value added) โดยที่เขาเหล่านั้นไม่ได้อยู่ในวัยเรียน ก็จะต้องให้โอกาสกับเขา เมื่อต้องให้โอกาส ก็พบปัญหาว่า จะจัดการศึกษาอย่างไรจึงจะก่อให้เกิด Lifelong Education ได้

อันที่จริงแล้ว เรื่องของ Lifelong Education ไม่ได้มากับหลัก Democratize อย่างเดียว ในระยะหลังเมื่อโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) และมีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว และเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญที่ทำให้ความสำคัญของ Lifelong Learning ทวีขึ้นมาจากแนวความคิด ที่มาเชิงปรัชญา เชิงลัทธิ เชิงโอกาส เพราะสิ่งที่รู้ที่เรียนนี้ล้าสมัยเร็วมาก มีปรากฏการณ์ที่เห็นชัดว่า คนที่เฝ้าหาความรู้อยู่เสมออันนั้นมีปัจจัยการศึกษาเข้ามาเป็นเสมือนปัจจัยที่ 5 ของการดำรงชีพ ซึ่งเดิมเราเชื่อว่า ปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ก็เป็นสิ่งเพียงพอแล้ว ในที่สุดจึงต้องมีการศึกษาต่อเนื่องเพื่อให้คนทันสมัยอยู่เสมอ เมื่อพิจารณาเรื่อง Lifelong Learning แล้ว จะพบว่า Modes of Learning ที่คนจะเฝ้าหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตนั้น มี 3 รูปแบบ คือ

1. การเรียนรู้ในระบบ (Formal Education) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา มีรูปแบบการจัดการศึกษา มีหลักสูตรที่ค่อนข้างตายตัว มีการวัดและประเมินผล

2. การเรียนรู้นอกระบบ (Non-formal Education) เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะที่ยืดหยุ่นในแง่ของหลักสูตรที่สะท้อนความถนัด ความสนใจ และความต้องการมากขึ้น ยืดหยุ่นในแง่ของการวัดและประเมินผล และค่อนข้างจะให้ความสำคัญกับความต้องการหรือความสนใจของผู้เรียนหรือผู้ต้องการความรู้เป็นหลัก เกิดการจัดการศึกษาหลากหลาย ทั้งนี้ การจัดการศึกษาอาจจะไม่ได้อยู่เฉพาะในสถานศึกษาเท่านั้น หากแต่มีการจัดการศึกษาโดยองค์กร หน่วยงาน สถานประกอบการและสื่อมวลชนด้วย เพื่อตอบสนองความต้องการและเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะทำให้ Lifelong Education/Lifelong Learning บังเกิดผล แต่กระนั้น ก็ยังไม่เพียงพอ จึงก่อให้เกิดการเรียนรู้ในแบบที่ 3 คือ การเรียนรู้ตามอัธยาศัย

3. การเรียนรู้ตามอัธยาศัย (Informal Education) คือการศึกษาที่ผู้เรียนแต่ละคนสนใจเรียนด้วยวิธีการของตนเอง เป็นคนกำหนดหลักสูตร เลือกหลักสูตรที่จะเรียน สามารถเลือกจากแหล่งการเรียนรู้ที่มีในสังคม โดยเอาความสะดวกของผู้เรียนเป็นที่ตั้ง เมื่อพิจารณาให้ดีจะพบว่า ตั้งแต่เข้าจรวดเย็น ทุกคนมีกระบวนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยมากมาย เป็นต้นว่า สามารถเปิดโทรทัศน์เพื่อรับฟังข่าวสารบ้านเมือง ฟังวิทยุ อ่านหนังสือ พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการกับบุคคลอื่น ฯลฯ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยของแต่ละคนนั้น

จะไม่เหมือนกัน

ดังนั้น หากจะให้เกิด Lifelong Education จะต้องสร้างความเป็น Learning Society เพื่อให้สภาวะแวดล้อมต่าง ๆ สะดวกต่อคนที่จะใฝ่หาความรู้ได้โดย ไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิต

ในปัจจุบันเกิดปัญหาคือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 3 รูปแบบ แต่ไปกำหนดไว้ในอีกเรื่องหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดปัญหากล่าวคือ เมื่อผู้เรียนเรียนรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 3 รูปแบบ ก็จะสามารถเทียบโอนกันได้ โดยกฎหมายกำหนดไว้ว่าต้องมีวิธีการเทียบโอน จึงต้องมาพิจารณาว่าจะประเมินอย่างไร อาจจะต้องมีการให้เทียบความรู้ด้วยการสอบ หรือการประเมิน แต่ประเทศไทยไม่ต้องมีการสอบหรือการประเมินแต่อย่างใด ทำให้การศึกษาทั้ง 3 รูปแบบนี้กลายเป็นกลายเป็นรูปแบบที่สถาบันใด สถาบันหนึ่งจะจัดรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้ง 3 รูปแบบก็ได้

สมัยที่ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้เกิดปัญหาด้านพลังงาน จึงมีกฎว่า ห้ามทีวีออกอากาศในช่วงเวลา 18.00-20.00 น. เรียกว่าเป็นช่วงเวลา blackout ซึ่งในขณะนั้น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เพิ่งทำการเปิดสอนได้เพียงไม่นาน ผมจึงเรียนท่านว่าไม่มีเวลาออกอากาศที่เหมาะสมและเพียงพอ จึงขอใช้เวลาในช่วงนี้ออกอากาศ โดยขอใช้ช่อง 9 ในขณะนั้น เป็นสถานีออกอากาศ โดยให้เหตุผลว่า ไม่เป็นการสิ้นเปลืองแต่อย่างใด เนื่องจากผู้รับต้องเป็นฝ่ายที่รับผิดชอบค่าใช้จ่าย ไม่ใช่ฝ่ายส่งสัญญาณ และมีความเชื่อว่า โปรแกรมทางการศึกษาจะมีผู้เปิดชมน้อย ต่างกับละคร อย่างไรก็ตาม จะได้ทำการสรุปติดตามผลการออกอากาศมาเสนอยังท่าน ในที่สุดท่านก็ยอมให้มีการออกอากาศ เมื่อทำการสำรวจติดตามผล พบว่า ขณะนั้นมีนักศึกษาทั้งสิ้นกว่า 200,000 คน แต่ปรากฏว่ามีผู้ดูรายการประมาณ 5,000,000 คน แสดงว่า มีผู้ที่สนใจแอบดูโดยไม่เสียเงิน ไม่ได้ลงทะเบียน เนื่องจากเป็นสื่อเปิดคนที่สนใจเรื่องใดก็สามารถเปิดโทรทัศน์ดูเรื่องนั้นได้ นี่คือการศึกษาดตามอัธยาศัย

จะเห็นได้ว่า การศึกษารูปแบบที่ 1 (Formal Education) และรูปแบบที่ 2 (Non-formal Education) ทำได้อย่างจำกัด ในขณะที่การศึกษารูปแบบที่ 3 (Informal Education) หากทำให้ดีแล้วจะทำได้อย่างไม่จำกัด และจะเป็นการศึกษาสำหรับทุกคนมากที่สุด แต่ไม่ได้หมายความว่า การศึกษารูปแบบที่ 1 และ 2 ไม่สำคัญ เนื่องจากบางสาขาวิชาก็ไม่สามารถทำให้เป็นการศึกษา

รูปแบบที่ 3 ได้ เช่น สาขาแพทยศาสตร์ เป็นต้น ดังนั้น หากต้องการจะสร้างสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ จะต้องมีการพัฒนารูปแบบของการศึกษาทั้ง 3 แบบ และให้ทั้ง 3 แบบเป็นช่องทางและโอกาสของคนที่จะเลือกที่จะศึกษาในแบบใดแบบหนึ่ง

เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบของการศึกษาแล้ว ก็ต้องพิจารณาถึงระบบการให้บริการทางการศึกษา (Delivery System) ว่า ทำอย่างไรจึงจะเกื้อหนุนให้เป็น Education for All และเป็น Lifelong Education ได้ สำหรับการศึกษแบบเผชิญหน้า (Face-to-Face) เป็นการให้การศึกษาในชั้นเรียน มีการปฏิสัมพันธ์ (interaction) โดยตรงระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ซึ่งเป็นระบบที่มีความสำคัญ

แบบที่ 2 เรียกว่า Distance and Open Learning เป็นความพยายามที่จะให้บริการถึงตัวนักศึกษาหรือใกล้ตัวนักศึกษา เมื่อไรที่ระบบให้การศึกษาเป็นแบบ Open Learning แล้ว จะไม่มีการจำกัดจำนวนผู้เรียน ดังนั้น เมื่อมหาวิทยาลัยรามคำแหงและมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชประกาศว่าเป็นมหาวิทยาลัยเปิด จึงสอบคัดเลือกไม่ได้ และจะต้องไม่จำกัดรับนักศึกษาด้วย หากผู้สมัครเรียนมีคุณสมบัติที่สามารถเข้าเรียนได้ จะปฏิเสธไม่ได้ มหาวิทยาลัยรามคำแหงในยุคแรกเกิดปัญหาคือ รับนักศึกษาอย่างไม่จำกัดจำนวน แต่การสอนเป็นไปอย่างจำกัด เนื่องจากในสมัยก่อนไม่มีเทคโนโลยีมากนัก จึงต้องใช้ห้องสอนขนาดใหญ่ เมื่อห้องไม่พอผู้คนเข้าเรียน ก็ใช้โทรทัศน์วงจรปิดช่วยในการสอน ในที่สุดก็ไม่พอ ต้องขยายสถานที่เรียนไปยังบางนา กระนั้นก็ยังไม่พออีก จึงต้องอาศัยเทคโนโลยีเข้ามาช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้ปัญหาหมดไป

ส่วนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชก็เกิดปัญหาเช่นเดียวกัน แต่เป็นไปคนละลักษณะ โดยในกฎหมายของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชระบุไว้ว่า ห้ามไม่ให้มีชั้นเรียน คือ ให้สอนโดยทางไปรษณีย์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หรือสื่ออื่น ๆ ที่ไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียนตามปกติ หมายความว่า มหาวิทยาลัยต้องทำการเรียนการสอนผ่านสื่อเป็นหลักเท่านั้น จากนั้นได้มีการคาดคะเนจำนวนผู้สมัครเข้าเรียน โดยคาดว่าจะมีผู้สมัครเรียนประมาณ 20,000 คน ในรุ่นแรกเปิดรับสมัครเพียง 2 สาขาวิชาเท่านั้น คือ ศึกษาศาสตร์สำหรับครูประจำการ และการจัดการงานก่อสร้างสำหรับผู้ปฏิบัติงานแล้ว โดยพุ่งเป้าไปที่คนที่ประกอบอาชีพการงานอยู่แล้ว ปรากฏว่า มีผู้สมัครเข้าเรียนเป็นจำนวนถึง 82,000 คน และทางมหาวิทยาลัยต้องรับทุกคนเข้าเรียนทั้งหมด จึงแก้ปัญหาโดยการขอให้

นักศึกษาเริ่มศึกษาในระยะเวลาที่ต่างกัน เช่น คนนี้ศึกษาในภาคเรียนที่ 1 อีกคนหนึ่งไปเริ่มศึกษาในภาคเรียนที่ 2 มหาวิทยาลัยเปิดในต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษก็มีการรับนักศึกษาเข้ามา โดยให้เริ่มทำการศึกษาในจุดที่ต่างกัน เพื่อไม่ให้เกินกำลัง แต่ในที่สุดแล้ว มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชก็ทำเช่นนั้น ไม่ได้ เนื่องจากหากมีผู้ร้องเรียน มหาวิทยาลัยก็จะถูกปิดไป จนในที่สุด จึงแก้ปัญหา โดยจัดการเรียนการสอนทางไกล (Distance Learning) ทำอย่างไรจะให้เป็น การศึกษาถึงบ้านบริการถึงตัว ตรงนี้จึงกลายเป็น Delivery System ที่สำคัญ

หากดูจากสถิติของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาแล้วพบว่า มีผู้เรียนอยู่ใน มหาวิทยาลัยเปิดทั้ง 2 แห่งคิดเป็น 65% และอยู่ในมหาวิทยาลัยปิดหรือ มหาวิทยาลัยจำกัดรับเพียง 35% เท่านั้น เห็นได้ชัดเจนว่า การศึกษาแบบ Distance and Open Learning เข้าถึงคนได้มากกว่า ทำให้ผู้เรียนได้รับความสะดวก เนื่องจาก ไม่ต้องแยกชีวิตการทำงานกับการเรียนออกจากกันก็สามารถประสบความสำเร็จได้

มาถึงยุคนี้เริ่มพูดกันถึง Virtual Learning เพื่อจะให้การศึกษาแก่ ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน เวลาใด คำว่า anyone, anywhere, and anytime จึงเกิดขึ้น หากทำให้การศึกษาเป็นเช่นนี้ได้ถือว่าประสบความสำเร็จที่สุด เนื่องจากเป็น การศึกษาที่เข้าถึงทุกคนได้โดยผ่าน ICT (Information, Communication & Technology) ปัจจุบันจึงมีการตื่นตัวในเรื่องการเรียนผ่านอินเทอร์เน็ต การเรียนผ่านเว็บไซต์ และมีบางแห่งประกาศออกมาว่า สามารถให้วุฒิการศึกษาได้ หากเรียนผ่านอินเทอร์เน็ต เป็น Internet University

Virtual Learning เป็นการเรียนรู้ทางไกลชนิดหนึ่งซึ่งอยู่ในเรื่องของ Informal Education เพียงแต่ต่างกันที่วิธีการนำเสนอ โดยแทนที่จะนำเสนอ ผ่านผู้เรียนแบบ Face-to-Face หรือนำเสนอผ่านสื่อในลักษณะที่เหมือนกับ Distance Teaching แต่มีการนำเอาสื่อหลาย ๆ สื่อเข้ามาบูรณาการ เป็น multimedia และ เมื่อเป็น multimedia แล้ว ก็สามารถทำให้เกิด interactivity คือ ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้เรียนกับสื่อที่นำเสนอ ผู้เรียนสามารถรับรู้ว่าคุณเองเกิดการเรียนรู้ หลังการเรียนหรือไม่ มีความก้าวหน้าเพียงใด เมื่อเป็นอย่างนี้ก็เป็นอย่างนี้แต่เพียง รูปแบบหนึ่งของ Distance and Open Learning เพียงแต่รูปแบบนี้ต้องอาศัย Delivery System ที่ใช้เทคโนโลยีที่ค่อนข้างสูง

โดยส่วนตัวแล้ว ผมอยากให้เห็นมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชเป็น Virtual University แต่ปัญหาเดิมซึ่งเคยเกิดขึ้นก็กลับมาอีก กล่าวคือ เมื่อตอนที่

ตั้งมหาวิทยาลัยเมื่อ 24 ปีที่แล้ว เราถูกบังคับให้ใช้สื่อ เราก็ไม่ได้สำรวจสภาพ ความพร้อมและขีดความสามารถในการใช้สื่อว่าใช้สื่อใดจึงจะอยู่ในขีดความสามารถ ที่เราจะสามารถพัฒนา Courseware ผู้ให้บริการสามารถจะใช้สื่อเหล่านั้น และความพร้อมของผู้ใช้สื่อว่าพร้อมสำหรับสื่อแบบไหน จากนั้นได้มีการทำการสำรวจกันอย่างเต็มที่ ปรากฏว่า หากใช้สื่อสิ่งพิมพ์ แต่นำเสนอในรูปแบบที่เป็น โปรแกรม Text เป็นแบบเรียนสำเร็จรูปที่สามารถให้ผู้เรียนเรียนเองได้เป็นหลัก จะไปได้ไกลที่สุดและพร้อมที่สุดทั้งฝ่ายผู้ผลิตและฝ่ายผู้ใช้

สำหรับในประเทศไทยมีการใช้ทีวีเป็นหลัก แต่หากประเทศไทยใช้ทีวี เป็นหลัก เช่นเดียวกับประเทศอังกฤษจะพบว่าเป็นไปไม่ได้ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ 1) สถานีทีวีไทยครอบคลุมบางพื้นที่ ไม่ครอบคลุมเสียส่วนใหญ่ และ 2) ชาวบ้านไม่มีทีวี ในที่สุดแล้วจึงตัดสินใจว่า การผสมสื่อในยุคนั้นคงต้องใช้ Traditional Media คือ ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นหลัก แล้วเสริมด้วยแถบบันทึกเสียง ฯลฯ ทั้งนี้ หากเราต้องการให้การเรียนการสอนเป็นแบบ Virtual Learning จะ ต้องพิจารณาถึงความพร้อมของผู้ให้บริการ เช่น พิจารณาว่า สามารถจัดซื้อ Hardware ได้ แต่สามารถทำ Courseware ได้หรือไม่ ส่วนเรื่อง Courseware ที่จะพัฒนาให้ เหมาะสมสำหรับผู้เรียนเพื่อไปในจุดของการเรียนเองเป็นเรื่องที่ลำบาก ครั้นจะนำ Courseware สำเร็จรูปจากต่างประเทศเข้ามาใช้ ก็ประสบปัญหาด้านภาษา สำหรับ Software ที่จะนำมาสนับสนุนการให้บริการที่เรียกว่าเป็น Delivery System ในลักษณะที่จะไปกับ ICT ก็มีข้อจำกัดมากเช่นกัน

ดังนั้น การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นได้ในสังคมไทยนั้น จำเป็นจะต้องพัฒนาการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษา นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมถึงระบบการให้บริการทางการศึกษา โดยให้มีความหลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้โดยไม่จำกัดอยู่ใน แบบใดแบบหนึ่ง ผมถือว่าการศึกษที่ดีคือ (1) ต้องมีช่องทางและโอกาสให้คนเลือก (2) ต้องมีการประกันคุณภาพการศึกษา และศึกษาผลที่ได้รับจากการให้การ ศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น Face-to-Face หรือ Distance Learning หรือ Virtual Learning ในเชิงคุณภาพให้ใกล้เคียงกัน ซึ่งในบางครั้งอาจต้องมีการผสมผสาน รูปแบบต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดผลดีที่สุด และการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเกิดขึ้น จริงได้ในที่สุด

ขอขอบคุณ